

Vergroting productiecapaciteit duurzame energieopwekking gemeente Hardenberg

Een volgende stap naar een energie-neutrale gemeente

1. Van Parijs naar Hardenberg

De gemeente Hardenberg heeft ambities op het gebied van duurzame energie. Al ver voor het bereikte klimaatakkoord in Parijs, werd in de gemeente Hardenberg hard gewerkt aan de totstandkoming van projecten en uitvoeringsmaatregelen, die hieraan een bijdrage leveren. Vanuit het oogpunt van Rentmeesterschap: hoe geven we de aarde door aan volgende generaties? Maar ook met een economische bril: werken aan duurzaamheid biedt ook economische voordelen voor inwoners en ondernemers. Om de duurzame ambities van de gemeente Hardenberg te realiseren, wordt een 2 sporenbenadering gevolgd:

- 1) Stimulering energiebesparingsmaatregelen en duurzame energieopwekkingsmogelijkheden in bestaande bouw en nieuwbouw.
- 2) Stimulering duurzame energieproductie binnen de eigen gemeentegrenzen.

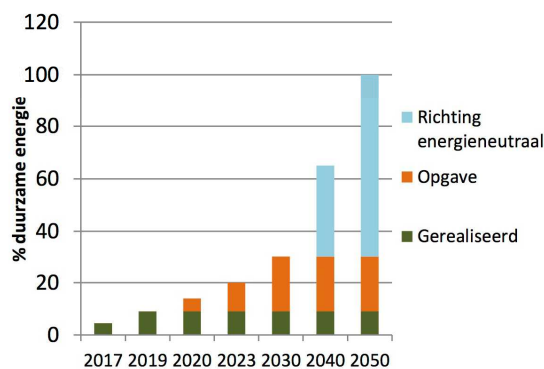
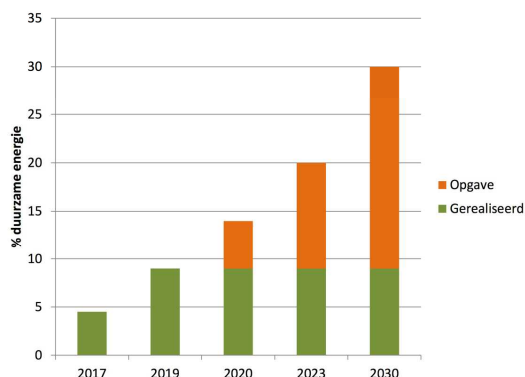
2. Doelstellingen

Op dit moment wordt **4,5 %** van het energieverbruik in de gemeente Hardenberg binnen de gemeentegrenzen duurzaam opgewekt. De gemeenteraad heeft voor zichzelf duidelijke doelstellingen gefomuleerd voor de korte en langere termijn:

- **2020:** 14 % van het energieverbruik in de gemeente Hardenberg wordt binnen de gemeentegrenzen duurzaam opgewekt.
- **2023:** 20 % van het energieverbruik in de gemeente Hardenberg wordt binnen de gemeentegrenzen duurzaam opgewekt.
- **2030:** 30 % van het energieverbruik in de gemeente Hardenberg wordt binnen de gemeentegrenzen duurzaam opgewekt.

De gemeente Hardenberg sluit hiermee aan bij het provinciale beleid in de Omgevingsvisie, dat uitgaat van dezelfde ambities. Het gewenste eindbeeld is natuurlijk een energie-neutrale gemeente. Landelijk en Europees wordt ingezet op 100 procent duurzame (klimaatneutrale) energievoorziening in 2050.

Doelstellingen duurzame energieopwekking Gemeente Hardenberg

N.B. Er wordt vanuit gegaan dat 25 % van de doelstelling voor 2050 (100 % energieneutraal) kan worden gerealiseerd met energiebesparing ipv duurzame energieopwekking.

3. Haalbaarheid verkend

Binnen de gemeente Hardenberg wordt veel nagedacht en in diverse projecten ook hard gewerkt aan initiatieven voor de opwekking van duurzame energie. Dat blijkt ook uit de verkenning Duurzame energie, kansen en kader gemeente Hardenberg , die is uitgevoerd door Pondera Consult. **Deze verkenning is toegevoegd als bijlage.**

Op verzoek van de gemeenteraad is in de verkenning ook onderzocht of er buiten windenergie en zonne-energie ook andere duurzame opwekkingsmogelijkheden zijn, concrete projecten opleveren om de gemeentelijke doelstellingen te realiseren.

3.1. Korte en langere termijn

Uit de verkenning blijkt dat in de gemeente Hardenberg meer opwekkingsmogelijkheden zijn (of gaan komen), dan alleen wind- en zonne-energie. Daaruit blijkt dat Restwarmte en Biomassa in de gemeente Hardenberg op korte termijn (2030) ook een bijdrage kunnen leveren in de totale mix. Echter deze opwekkingsmogelijkheden hebben wel langer de tijd nodig om een concrete bijdrage te kunnen leveren aan het realiseren van de doelstellingen uit paragraaf 2. Veelal heeft dit te maken met het stadium van de technische ontwikkeling en/of de financiële haalbaarheid. Een samenvatting:

Opwekkingsmogelijkheid	Stand van zaken
Energiebesparing door particulieren en bedrijven.	Het beleid voor energiebesparing blijft onverkort van kracht. Immers: als huishoudens en bedrijven minder energie gebruiken, dan is er uiteindelijk ook minder (grootschalige) nodig. In de gemeente Hardenberg kan met deze maatregelen een maximale energiebesparing van 25 procent worden bereikt.
Windenergie	Kansrijk om qua haalbaarheid en snelheid een belangrijke bijdrage te leveren aan de gemeentelijke doelstellingen, zie uitwerking in paragraaf 4.
(Grootschalige) zonne-energie	Kansrijk om qua haalbaarheid en snelheid een belangrijke bijdrage te leveren aan de gemeentelijke doelstellingen, zie uitwerking in paragraaf 4.
Energieopwekking door particulieren en bedrijven	Er is een groot aantal stimuleringsmaatregelen voor particulieren en bedrijven om zoveel mogelijk zelfvoorzienend te worden qua energievoorziening (zon, warmte, gasloos enz.). Deze maatregelen leveren op de korte en lange termijn een (beperkte) bijdrage aan de gemeentelijke doelstellingen.
Biomassa	Er zijn drie grootschalige biomassa installaties. Daarnaast is er een aantal installaties bij bedrijven, die ze gebruiken voor de eigen warmtevoorziening. Er zijn wel ideeën, maar de financiële haalbaarheid en -risico's, ruimtelijke inpassing, beschikbaarheid van voldoende biomassa, de schaal van een installatie en de mogelijkheden voor afzet in de vorm van warmte, elektriciteit of gas vormen nog een grote uitdaging Bij gas is qua investering een schaalgrootte nodig, die boven individueel boerderijniveau ligt. Deze vorm biedt vooral kansen op langere termijn.

Gebruik restwarmte	Er is al een aantal installaties actief in gebouwen. Ook wordt het zwembad en de nieuwe sporthal verwarmd met restwarmte uit bedrijfsprocessen op het WAVIN-terrein. De gemeente heeft met de WAVIN, Dion, Cogas, Rendo en Enexis een intentieovereenkomst gesloten om de mogelijkheden van een haalbare businesscase voor uitbreiding van de restwarmtebenutting te onderzoeken. In de eerste fase kan dit project een besparing opleveren van 29 TJ. Dit komt overeen met circa 0,7 % van het totale energiegebruik binnen de gemeente. Volledige benutting van de beschikbare restwarmte zou op termijn een bijdrage van 2% op kunnen leveren.
Bodemenergie / geothermie	De warmtevraag (bijvoorbeeld de bouw van een kassencomplex) om deze vorm rendabel te maken ontbreekt. Er zijn dan ook geen initiatieven op dit gebied.
Waterkracht	Beperkte bijdrage i.v.m. geografische kernmerken van de gemeente Hardenberg en de beperkte stroomsnelheid en het verval in de Vecht.

3.2. Op korte termijn in de mix naar 14 % in 2020

Op dit moment zijn er projecten in voorbereiding die een bijdrage aan de korte termijn doelstelling leveren:

Windpark Veenwijken: 5 windturbines
Biomassacentrale Balkbrug

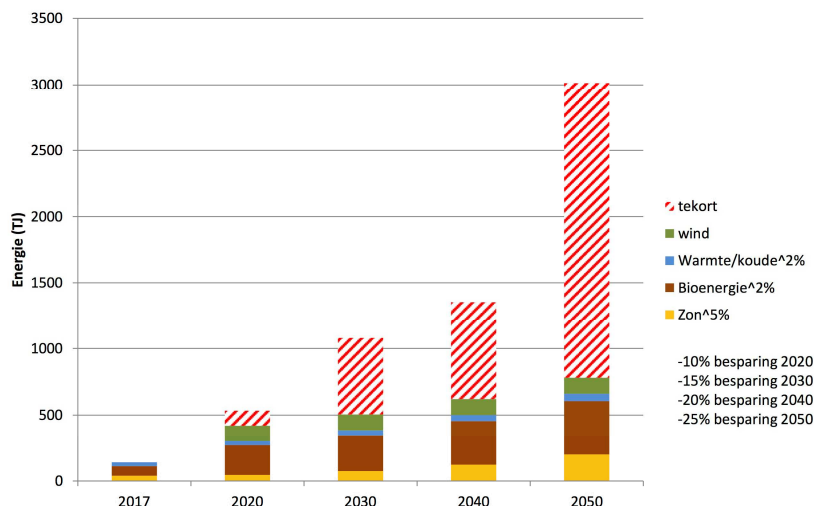
Daarnaast zijn projecten in voorbereiding waarvan realisatie nog onzeker is en/of waarbij een gefaseerde uitvoering is voorzien:

Zonnepark van 3 hectare op industrieterrein Rollepaal
Zonnepark Bovenveld
Warmtenet Wavin

De projecten waarvan zeker is dat ze uitgevoerd worden zorgen ervoor dat de gemeente Hardenberg van 4,5% in 2017 kan toegroeien naar 9 % duurzame energieopwekking in 2020. Dat betekent dat nog steeds 5 % (9+5 = 14) duurzame energieopwekking moet worden gerealiseerd om te voldoen aan de doelstelling van 2020. Voor het beeld: die 5 % staat gelijk aan bijvoorbeeld 10 windmolens of 80 hectare zonneparken.

Als het lukt om uiterlijk 2030 de doelstelling van 30 % duurzame energie-opwekking te halen, dan is er nog eens 45 % te gaan om in 2050 een energie-neutrale gemeente te zijn. (Uitgaande dat dan ook 25 % energiebesparing is gerealiseerd). Het plaatje hiernaast maakt de opgave richting 2050 inzichtelijk. Hierin is een autonome groei van zon en bio-energie (zoals pelletkachels) aangenomen van 5% respectievelijk 2% per jaar.

Scenario's 2050 jaarlijks zon+5%, bio/warmte+2%, rest met wind

4. Een mix van mogelijkheden

De gemeenteraad heeft al eerder uitgesproken vast te willen houden aan de ambities op het gebied van duurzame energie-opwekking. Dat betekent voor de korte termijn dat in 2030 minimaal 30 procent van het energieverbruik in de gemeente Hardenberg duurzaam wordt opgewekt. Kijkend naar reeds lopende ideeën en initiatieven, de technische en financiële haalbaarheid en de vraag in hoeverre er al sprake is van concrete businesscases, kan uit de verkenning de conclusie worden getrokken, dat met een mix van de volgende type projecten de doelstellingen voor 2030 kunnen worden gerealiseerd:

- Windenergie
- Zonne-energie
- Restwarmte
- Energie-opwekking door particulieren/ bedrijven

Natuurlijk worden alle andere actuele ontwikkelingen en innovaties op het gebied van energie-opwekking, nauwlettend gevolgd. Waar mogelijk wordt hier ook pro-actief op ingesprongen, als blijkt dat nieuwe ontwikkelingen een ook kunnen bijdragen aan het realiseren van de gemeentelijke doelstellingen.

4.1. Meters maken met wind en zon

De conclusie uit de verkenning is ook dat er tot 2030 echt meters kunnen worden gemaakt met projecten op het gebied van wind en zon. Daarvoor zijn ook voldoende ruimtelijke mogelijkheden. De projecten zijn technisch uitvoerbaar. Windprojecten zijn ook financieel haalbaar. Zonneprojecten vooral in postcoderoosgebieden. Dat bevestigt nog eens de gekozen richting van de gemeenteraad, die op 13 december 2016 besloot om steviger en pro-actief in te zetten op windenergieprojecten.

4.1. Zon versus wind

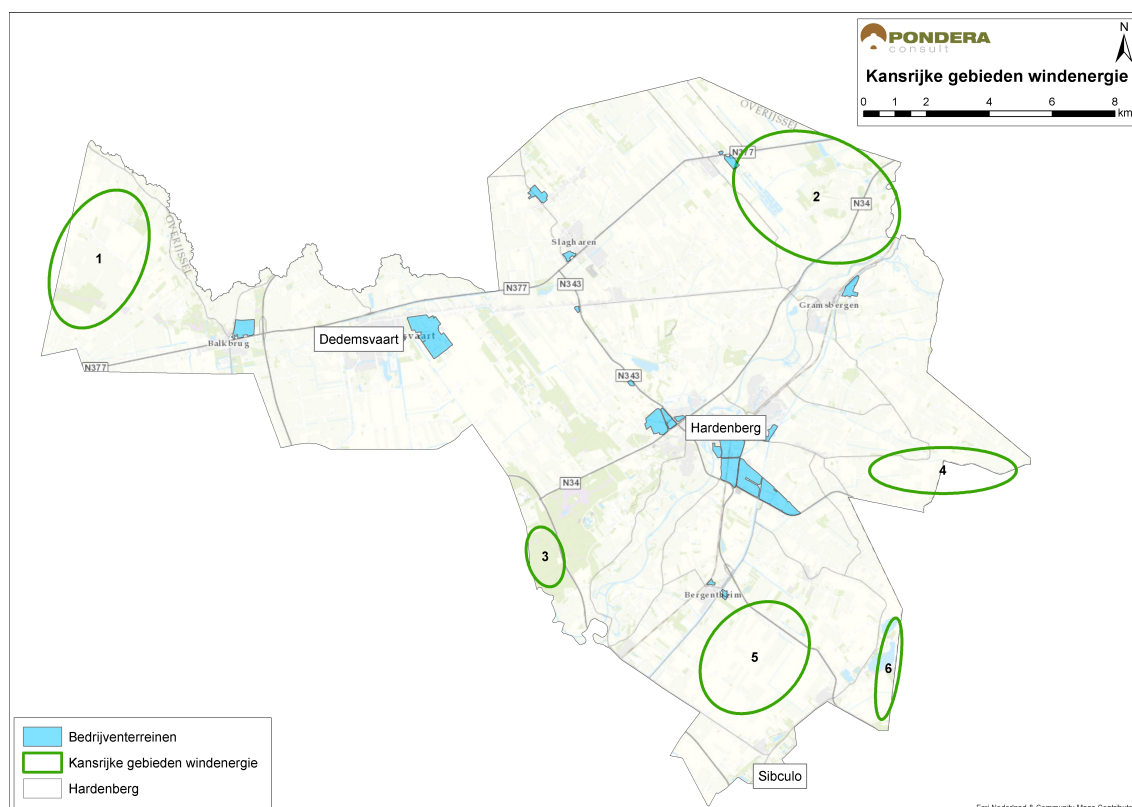
Als het gaat om projectkansen en opbrengsten is het goed om te onderkennen dat er nogal een verschil zit tussen projecten op het gebied van zon- en windenergie. Dit komt onder meer tot uitdrukking in:

De energieproductie van één windmolen van 3 Megawatt staat gelijk aan een veldopstelling van 8 hectare zonnepanelen. Hiermee kunnen in beide gevallen zo'n 2000 huishoudens worden bediend.

De businesscase (financiële haalbaarheid) voor opwekking van zonne-energie bij grootschalige zonnenvelden is sterk afhankelijk van de afstand tot het stroomnet. Alleen locaties, die een korte verbinding hebben naar het stroomnet, lijken financieel haalbaar.

4.2. Kansen voor windenergie

Uit de verkenning blijkt, dat de gemeente Hardenberg binnen haar grenzen voldoende locaties heeft, die vanuit ruimtelijk oogpunt geschikt zijn voor de opwekking van windenergie. Verspreid door de gemeente bevinden zich locaties die geschikt zijn voor grootschalige opstellingen van windmolens. Zie onderstaande kaart. **De locaties komen voort uit de verkenning van Pondera Consult, in de bijlage.**

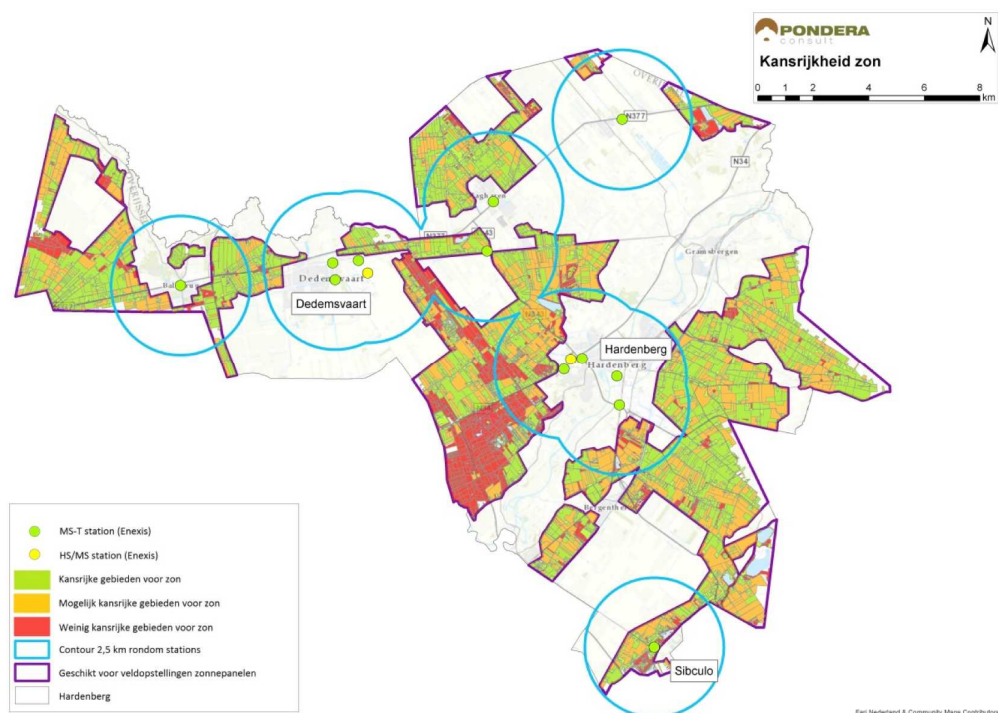

Vanwege de hoge energieopbrengst is de plaatsing van windmolens financieel gezien meestal geen probleem. Er is al snel een sluitende businesscase te maken. Echter ook hier spelen zaken als participatie, draagvlak en bij voorkeur ook lokaal eigenaarschap een

belangrijke rol. De doorlooptijd voor realisatie van een locatie voor windenergie is meestal zo'n 5 jaar. Gezien de hoge energieopbrengst per windmolen, de (financiële) haalbaarheid en de relatief korte doorlooptijd per project, is de opwekking van windenergie de meest kansrijke optie om binnen de gestelde termijnen de duurzaamheidsdoelstellingen van de gemeente Hardenberg te realiseren.

4.3. Kansen voor zonne-energie

Zoals aangegeven geldt voor zonne-energie dat er veel ruimte nodig is, om significant te kunnen bijdragen aan de gemeentelijke doelstellingen voor duurzame energie-opwekking. Uit de verkenning blijkt dat in de gemeente Hardenberg globaal een aantal gebieden kan worden aangewezen, dat geschikt is voor grootschalige opstellingen voor de opwekking van zonne-energie, ook wel zonneparken genoemd. Ruimtelijke geschiktheid van de gebieden zegt nog niets over financiële haalbaarheid. Alleen projecten, die een korte afstand hebben tot aansluiting op het net, zijn op dit moment financieel haalbaar. Op bijgaande kaart is te zien dat er zo'n 6 gebieden zijn, waar de grootschalige opwekking van zonne-energie plaats kan vinden. Op dit moment is er voor zonneparken vooral belangstelling uit commerciële hoek. Er is echter ook een aantal dorpsinitiatieven, die weliswaar kleinschaliger zijn, maar wel voldoen aan de wens van de gemeenteraad voor lokaal eigenaarschap. Dit betreft voornamelijk de zogenoemde postcoderoosprojecten, waarbij de lokale deelnemers in het project opbrengst krijgen in de vorm van stroom. Deze kleinschalige projecten leveren tot 2030 maximaal 2-3 % bij aan de totale ambities van de gemeente Hardenberg.

5. Het afwegingskader voor besluitvorming

Rondom alle grote en kleine projecten is de gemeenteraad altijd het besluitvormende orgaan voor go of no-go. Alle uitgewerkte projecten worden, voorafgaande aan de start van de formele planprocedures, aan de gemeenteraad ter besluitvorming voorgelegd. Er gaat

dus geen (grootschalig) project van start, voordat de gemeenteraad daar goedkeuring aan heeft gegeven. Ofwel: als de raad niet instemt, gaat het project niet door.

De gemeenteraad heeft eerder aangegeven graag een afwegingskader te willen hebben om weloverwogende besluiten te kunnen nemen over projecten. In deze paragraaf wordt een afwegingskader gepresenteerd. Bij besluitvorming kunnen projecten langs deze meetlat worden gelegd. Uiteraard is geen project hetzelfde.

5.1. Ruimtelijke inpassing en kwaliteit

De projecten moeten passen binnen de ruimtelijke contouren, die op de kaartjes in paragraaf 4 zijn aangegeven. Uiteraard moeten bij haalbare projecten altijd een toets voor ruimtelijke inpasbaarheid plaatsvinden.

5.2. Bijdrage aan de gemeentelijke energiedoelstelling

Projecten, die het behalen van de gemeentelijke energiedoelstellingen versnellen (dus een forse bijdrage leveren aan duurzame opwekking), hebben de voorkeur boven projecten, die een beperkte bijdrage leveren aan die doelstellingen.

5.3. Ruime mogelijkheden voor lokaal eigenaarschap

Vanuit het principe wie de lasten (ruimtelijke inpassing) heeft, heeft ook de lusten, hebben projecten, waarbij een groep lokale initiatiefnemers/(dorps)coöperatie of andere lokale constructie leading zijn, sterk de voorkeur. Dit betekent dat het betreffende project veel ruimte biedt voor lokale inbreng. En dat een zo groot mogelijk deel van de opbrengst (financieel en/of in de vorm van energie) terecht komt bij de lokale samenleving. Uiteraard is het belangrijk om hierover goede afspraken vast te leggen. Lokaal eigenaarschap kan een belangrijke bijdrage leveren aan de sociale cohesie en zelfredzaamheid van kernen en dorpen maar is geen garantie voor succes. Ook lokale initiatieven kunnen met weerstand te maken krijgen.

5.4. Proces en procedure gericht op acceptatie, participatie en betrokkenheid omgeving

Projecten, waar de gemeente pro-actief een bijdrage aan levert, werken vanaf het begin aan breed draagvlak. Van idee tot exploitatie wordt samengewerkt en rekening gehouden met de belanghebbenden in de omgeving van het project. Zij worden vanaf het begin betrokken. Een goede start van projecten is een absolute randvoorwaarde. Uiteraard helpt lokaal eigenaarschap bij het versterken van het draagvlak.

5.5. Bijdrage aan de omgeving

Bijdrage aan de omgeving houdt in dat er financiële middelen beschikbaar komen vanuit het project ten behoeve van de omgeving. De hoogte van de financiële middelen en de omvang van de omgeving is afhankelijk van het project. Doel is dat een groot deel van het rendement lokaal blijft en een brede omgeving kan meedelen. Projecten voor de leefbaarheid van de omgeving kunnen hier ook onderdeel van uitmaken.

6. Ontwikkelscenario s

Zoals al eerder benoemd worden duurzame energie opwekprojecten veelal decentraal georganiseerd en gerealiseerd, waardoor belangen van overheden, inwoners en bedrijven in gebieden samenkomen. Dat betekent dat alle betrokken partijen met elkaar in gesprek moeten over hun eigen rol in de energietransitie. Voordat een dergelijke dialoog met betrokkenen kan worden opgestart, is het belangrijk om in beeld te hebben welke rol we als gemeente kunnen én willen spelen bij de ontwikkeling van dergelijke projecten.

6.1. Drie scenario s qua proces en rolneming

Bij de realisatie van grootschalige energie opwek projecten, zoals zonneparken en windparken, zien we drie verschillende ontwikkelscenario s. Afhankelijk van het scenario voor ontwikkeling verandert de rol van gemeente. De drie ontwikkelscenario s onderscheiden zich met name in de rol die de gemeente speelt in het proces en de daarmee gepaard gaande (financiële) opbrengsten en risico s voor de gemeenten en/of gemeenschap.

6.2. Ontwikkelscenario markt

In dit scenario definieert de gemeente de ruimtelijke kaders en randvoorwaarden en laat de ontwikkeling en uitvoering aan de markt over. Daarnaast heeft de gemeente de rol als bevoegd gezag om de vergunningen te verlenen.

Voordelen: Marktpartij doet werk;
                                      Geen financiële risico s;
                                      Grootschalige projecten mogelijk;

Nadelen: Minder directe invloed op de randvoorwaarden van het
                                      afwegingskader. Afspraken met marktpartijen kunnen dit deels
                                      ondervangen;
                                      Inkomsten voor omgeving zijn relatief laag;
                                      Weinig invloed op precieze omvang en locatie van projecten.

6.3. Ontwikkelscenario Lokaal Initiatief

Naast de bekende marktpartijen zien we steeds vaker dat inwoners of bedrijven lokaal de handen in een slaan om collectief duurzame energie op te wekken. In dit scenario nodigt de gemeente partijen uit (bv plaatselijke belangen, buurten en wijken) om met initiatieven te komen. De gemeente toetst de initiatieven op wet- en regelgeving.

Voordelen: Het lokaal collectief doet uitvoerend werk (al dan niet in
                                      samenwerking met andere partijen);
                                      Randvoorwaarden voor draagvlak en (financiële)participatie
                                      zijn aanwezig, initiatief ligt bij burgers en/of bedrijven;

Nadelen: Meestal kleinschalige projecten met een beperkte bijdrage aan de
                                      energietransitie;
                                      Projecten lopen vaak vast op de financiering en de organisatie.
                                      Ontwikkeling en realisatie vergt veel van vrijwilligers .
                                      Minder invloed op precieze omvang, type project en locatie van
                                      projecten.

6.4. Ontwikkelscenario Pilotprojecten

Dit scenario heeft tot doel de nadelen van voorgaande scenario's te ondervangen door met lokale initiatieven, de omgeving en eventueel marktpartijen, gezamenlijk een aantal projecten vorm te geven. De aard, omvang, samenhang en complexiteit van deze projecten vraagt om een stevige inzet vanuit de gemeente.

Voordelen:

- Randvoorwaarden voor draagvlak en participatie (afwegingskader) zijn aanwezig, initiatief komt van bij burgers en/of bedrijven;
- Maximale beïnvloedingsmogelijkheid gemeente op randvoorwaarden uit het afwegingskader;
- Vergroting reproduceerbaarheid Lokale initiatieven;
- Schakel tussen lokale initiatiefnemers en marktpartijen;
- Vergroting slagkracht en organisatiekracht van lokale initiatieven;
- Grootschalige projecten mogelijk.

Nadelen: Ontwikkeling en realisatie vergt relatief veel inzet van de gemeente.

Het college stelt dit scenario voor en acht het wenselijk dat op basis van het afwegingskader vanuit lokaal initiatief projecten tot stand komen. Door te starten met een beperkt aantal pilots kan blijken of de aanpak werkt of dat een ander scenario vereist is.

Invulling van de gemeentelijke rol in deze ontwikkeling bestaat uit een procesmanager die, samen met alle betrokkenpartijen, een projectplan opstelt waarin wordt ingegaan op de aspecten geld, organisatie, tijd (planning), informatie, kwaliteit, communicatie (inclusief participatie) en risico's. Naar verwachting kan in de tweede helft van 2018, een voorstel aan de raad worden voorgelegd over de haalbaarheid van de pilotprojecten en de start van de formele planprocedures.

De andere scenario's kennen als belangrijkste nadelen dat deze in de basis óf niet passen bij de aanpak die het college voorstaat om in dialoog maar vooral ook in samenwerking met de samenleving de energietransitie te realiseren, óf die niet de gewenste versnelling teweeg brengt.

7. en vervolgens, waar gaan we morgen mee aan de slag?

Er zijn duidelijke ambities en doelstellingen. De haalbaarheid om die doelstellingen te realiseren is nader verkend, waarmee een mix aan opwekkingsmogelijkheden voor de korte termijn is ontstaan. De kansenkaarten voor wind- en zonne-energie zijn in beeld gebracht. En er is een afwegingskader voor de gemeenteraad om te gebruiken bij het beoordelen van concrete projecten bij besluitvorming. Blijft over de vraag: wat gaan we nu morgen doen? En: welke stappen volgen we daarbij?

7.1. Pilotprojecten

De vraag 'Wat gaan we morgen doen?' kan worden beantwoord met het starten/voortzetten van een aantal pilotprojecten. Deze zijn verschillend van aard, maar allemaal kansrijk. De pilotprojecten zijn:

- Initiatief kleinschalig zonnepark Lutten Leeft: een kleinschalig project gericht op een veldopstelling, volledig opgezet door lokale initiatiefnemers met open toetreding voor Luttenaren.

- Restwarmtebenutting Wavin: een vervolgonwikkeling van restwarmtelevering door bedrijven op het Wavin-terrein, waarbij de vervolgstap gericht is op het betrekken van afnemers, anders dan bedrijven op het Wavinterrein of de gemeente.
- Windenergie in het gebied tussen Bergentheim en Kloosterhaar: een agrarisch gebied met de grootste beschikbare ruimte voor windenergie waar het gesprek over duurzame energie reeds loopt.
- Windenergie langs de provinciale weg N36, ten zuiden van de rotonde de Witte paal. Een bosgebied direct naast de provinciale weg en de laagvliegroute van Defensie.
- Grootschalige zonprojecten: op dit moment is in de businesscase voor deze projecten voor commerciële partijen slechts marginaal ruimte om baten voor de omgeving (gebiedsfonds/participatie) te genereren. Omdat deze projecten naar verwachting voor de lange termijn een bijdrage aan de doelstelling kunnen leveren zullen wij in één van de kansrijke gebieden voor zonne- energie een projectplan voor een grootschalige veldopstelling voor zonnepanelen voorbereiden.

Bij de opzet en aanpak van deze pilotprojecten betrekken we het afwegingskader uit paragraaf 5. En maken we gebruik van het hieronder uitgewerkte stappenplan (paragraaf 7.2.)

7.2. Stappenplan voor aanpak projecten

Met de doelstellingen en het afwegingskader in de hand, is het goed om met een éénduidig stappenplan projecten op te pakken en aan te vliegen. Met als belangrijkste opgave om zoveel mogelijk iedereen in het gebied rondom een (potentieel) project gelegenheid te bieden om te participeren in de ontwikkeling ervan. Uiteraard afhankelijk van aard en omvang van het project. Op hoofdlijnen worden de volgende stappen gevolgd:

1. Het vormgeven van het project: wie doet mee, wat is het doel en hoe wordt het voorbereid?
2. Het uitwerken van het project: uitvoeren van benodigde onderzoeken, keuzes maken.
3. Besluitvorming over het project: eventuele wijzigingen bestemmingsplan, vergunningen enz.
4. Realisatie van het project: contracttering, financiering, bouw.
5. Exploitatie van het project.

Stap 1. Vormgeven initiatief

Zoals aangegeven in het afwegingskader is er een voorkeur voor projecten, waarbij het initiatief lokaal ligt en waarbij het initiatief open staat voor toetreding door lokale partijen, zoals ondernemers, inwoners en belangenorganisaties.

Een project start met een initiatief. Dat kan nog vormloos zijn, zonder juridische structuur. In deze stap stimuleert de gemeente de totstandkoming van het gesprek vanuit de volgende insteek:

- Er is een opgave.
- Welke betrokkenheid willen de mensen uit het gebied (ondernemers en inwoners en belangenorganisaties) hebben bij het uitwerken van de opgave en het maken van keuzes?

- Welke spelregels moeten worden gehanteerd? Het afwegingskader van de gemeente is daarbij de basis, maar de spelregels worden concreet gemaakt voor deze opgave.

De gemeente zorgt ervoor dat de mensen in het gebied aan tafel komen en dat de samenwerking wordt vastgelegd in een convenant. Ook moet een Plan van Aanpak (PvA) worden opgesteld. Dat PvA beschrijft de ontwikkelstappen, maar bevat ook elementen op het gebied van communicatie en participatie. Zo kan bijvoorbeeld een lokaal platform duurzame energie worden opgezet, met brede stuurgroep en een projectgroep voor de uitwerking.

Om te komen tot samenwerking is duidelijkheid over en begrip voor elkaars ambities, mogelijkheden, zorgen en belangen van essentieel belang. Dat is de basis voor vertrouwen. Openheid en tijd spelen hierbij ook een belangrijke rol. In een document over de samenwerking is het belangrijk om deze zaken te borgen, door duidelijk te maken wie betrokken is bij keuzes en op welke wijze dit bij voorkeur gebeurt. Niet alleen met de deelnemers, maar ook met andere mensen in het gebied, die niet nu, maar wellicht op een later moment behoefte hebben om deel te nemen.

Het resultaat van stap 1 is:

- Een samenwerking, die blijkt uit een samenwerkingsdocument.
- Een projectbeschrijving.
- Een PvA, waarin de volgende stappen worden beschreven.

Stap 2. Uitwerking initiatief

Op basis van stap 1 kan de uitwerking van een initiatief beginnen. Per project kan die verschillend zijn. Uitgaande van een project met een open projectomschrijving (zoals bijvoorbeeld de realisatie van windturbines) kent de uitwerking een aantal onderdelen:

- Verkennen van verschillende uitvoeringen, door deze te onderzoeken op voor- en nadelen / kansen en belemmeringen.
- Besluitvorming over deze verkenning, waarbij wordt gekomen tot een meer concrete projectbeschrijving, met duidelijke uitvoeringsopties.
- Uitvoeren van gedetailleerde onderzoeken, als basis voor besluitvorming: eerst binnen de samenwerking maar vervolgens ook bij de gemeente.
- Uitwerking van de samenwerking op de thema's, zoals organisatie (structuur, zeggenschap, deelnemers), financiën (verdeling van kosten, baten en risico's) en communicatie.
- Communicatie- en participatie door draagvlak en betrokkenheid.
- Interne besluitvorming binnen de samenwerking over de kenmerken van het project.

Binnen stap 2 zitten diverse beslismomenten om noodzakelijke keuzes te maken voor verdere uitwerking. Onderdeel van deze stap is de uitvoering van verkenningen en onderzoeken. Deze onderzoeken moeten afgestemd zijn op de kennis, die initiatiefnemers nodig achten voor de eigen besluitvorming (en de achterban). Daarnaast moeten de onderzoeken informatie opleveren, om een basis te leggen voor de vervolgstappen. Bij windprojecten kan daarbij worden gedacht aan onder meer een Milieu Effect Rapportage.

Het resultaat van stap 2 is:

- Een concrete uitwerking van het project.
- Draagvlak binnen het lokaal totstandgekomen initiatief.
- Commitment en overeenstemming tussen de direct participerende betrokkenen.
- De benodigde informatie voor besluitvorming: o.a. MER, vergunningen.

Stap 3. Besluitvorming

In stap 2 is het project uitgewerkt. Nu kan besluitvorming plaatsvinden. Zoals eerder gesteld is de gemeenteraad altijd het besluitvormende orgaan voor een go/no-go van het project. De raad neemt op basis van de uitkomsten van voorgaande stappen, in relatie tot het eigen afwegingskader een besluit. Als de gemeenteraad akkoord is kan de formele planprocedure starten.

Stap 4 en 5. Realisatie en exploitatie

Volgend op de besluitvorming vindt de daadwerkelijke realisatie plaats. Die realisatie kent niet alleen technische componenten (ontwerpen, berekeningen, etc.) maar ook juridische en financiële, zoals de contractering en financiering. Vanwege de aard van het project, het continue bouwen en werken aan vertrouwen, is het noodzakelijk dat binnen de initiatiefgroep sprake blijft van een open benadering als het gaat om keuzes en besluiten.

8. Duurzaamheidsfonds

Lokale energieprojecten kunnen, naast een bijdrage aan de duurzaamheidsdoelstellingen ook een financiële impuls voor het gebied opleveren. In de praktijk blijkt echter dat veel initiatieven, als gevolg van een onvoldoende voorbereiding en/of doorontwikkeling, niet tot realisatie komen. In deze fase van de ontwikkeling is het belangrijk om de organisatie van de ontwikkelentiteit, het ontwerp, de vergunningen de participatie en het draagvlak vorm krijgen. Het Duurzaamheidsfonds van de gemeente (500.000) kan een belangrijke bijdrage leveren in de versterking van deze ontwikkelfase en zo de realisatiekansen vergroten. Een deel van de middelen wordt daarom gebruikt voor de inzet van een procesmanager die, samen met alle betrokkenpartijen, projectplannen voor de pilotprojecten op gaat stellen.